

Anna Zellma¹
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Formacja katechetów – inspiracje *Dyrektorium o katechizacji*

[Formation of Catechists – Inspirations from *Directory for Catechesis*]

Streszczenie: Formacja katechetów odgrywa ważną rolę w dziele katechetycznym Kościoła. Warunkuje jakość ewangelizacji i katechizacji we współczesnym świecie. Analizy podjęte w niniejszym artykule zmierzały do przedstawienia najważniejszych aspektów formacji katechetów w ujęciu *Dyrektorium o katechizacji* (2020). W tym celu wykorzystano metodę desk research. Analizowano treści nowego dokumentu katechetycznego. Chcąc wzmocnić wnioski, czasami odwoływano się do innych dokumentów katechetycznych, badań i publikacji w zakresie formacji katechetów. Pozwoliło to ukazać zarówno niezmiennie, jak i nowe aspekty formacji katechetów. Zauważono, że natura, cele, kryteria i wymiary formacji katechetów są niezmiennie. *Dyrektorium o katechizacji* słusznie uzupełnia je o nowe akcenty treściowe, warunkowane zmianami społecznymi i kulturowymi. Za istotne uznaje dowartościowanie osiągnięć nauk humanistycznych i społecznych, w tym psychologii, pedagogiki, socjologii, nauk o komunikacji społecznej. Odpowiednie wyakcentowanie tych treści wskazuje na ich niewątpliwe znaczenie pastoralne. Odgrywa ważną rolę w organizacji holistycznej formacji katechetów w Kościołach partykularnych – na poziomie parafialnym, diecezjalnym, akademickim. Analizy potwierdziły, że Kościół troszczy się o wieloaspektową, pogłębianą, permanentną formację katechetów, dostosowaną do wyzwań społecznych, kulturowych i religijnych. W formacji katechetów należy dowartościować zdobywanie doświadczeń w zespołach katechetów. Formacja w małych grupach (wspólnotach katechetów) służy dzieleniu się osobistym doświadczeniem wiary, umacnia w powołaniu, pomaga w kształtowaniu kompetencji wychowawczych, interpersonalnych i komunikacyjnych oraz uzdalnia do towarzyszenia katechizowanym.

Summary: The formation of catechists plays an important role in the Church's catechetical work. It has an impact on the quality of evangelisation and catechesis in the contemporary world. The analyses performed in this paper aim at presenting the ma-

---

¹ Anna Zellma, Katedra Teologii Pastoralnej i Katechetyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, Polska, anna.zellma@uwm.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-3612-3454>.

major aspects of catechist formation according to the approach taken in *Directory for Catechesis* (2020). To this end, the desk research method was used. The contents of the new catechetical document were analysed. Some references were made to other catechetical documents, studies, and publications on catechist formation in order to reinforce the study conclusions. It allowed for showing both the constant and the new aspects of catechist formation. It was observed that the nature, objectives, criteria, and dimensions of catechist formation do not change. *Directory for Catechesis* rightly supplements it with new accents, due to social and cultural changes. It is important to enhance the importance of humanities and social sciences, including psychology, pedagogy, sociology, and social communication sciences. Proper emphasis placed on such fields shows their clear pastoral significance. They also play an important role in the organisation of the holistic formation of catechists in particular Churches – at the parish or diocese level and at universities. The analyses have confirmed that the Church cares about the multi-aspect, in-depth, permanent catechist formation, adapted to the social, cultural and religious challenges. Greater emphasis in catechist formation should be placed on gaining experience in their teams. Formation in small groups (catechist communities) involves sharing personal experience of faith, strengthens one's vocation, helps to develop educational, interpersonal, and communication competence, and makes one capable of accompanying the participants of catechesis.

Słowa kluczowe: formacja; katecheta; *Dyrektorium o katechizacji*; ewangelizacja; katecheza; Kościół; nauki teologiczne; nauki humanistyczne; nauki społeczne.

Keywords: formation; catechist; *Directory for Catechesis*; evangelisation; catechesis; Church; theology; humanities; social sciences.

Współczesna formacja katechetów dokonuje się w kontekście intensywnych procesów społecznych i kulturowych, które zachodzą w skali globalnej i lokalnej. Procesy te prowadzą do licznych zmian w różnych obszarach życia, w tym edukacji, relacjach międzyludzkich, postrzeganiu rzeczywistości przez współczesne młode osoby oraz w sferze nauczania religii, katechizacji, duszpasterstwa. Są też odczuwalne przez katechetów. Rodzą potrzebę nowoczesnej ewangelizacji i katechizacji. To z kolei jest w dużej mierze uzależnione od poziomu kompetencji katechetów. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera odpowiedź Kościoła na „znaki czasu”, które dotyczą formacji katechetów². Odpowiedź na „znaki czasu” należy postrzekać jako współczesny imperatyw pastoralny dla wszystkich odpowiedzialnych za katechizację. Pomijanie lub pomniejszanie w debatach katechetycznych znaczenia problematyki formacji katechetów byłoby

---

² Taką odpowiedzią Kościoła jest ustanowiona przez papieża Franciszka 10 V 2021 r. świecka posługa katechety. Zagadnienie to zasługuje na odrębne opracowanie. Zob. Franciszek, 2021, *List Apostolski w formie „Motu Proprio” „Antiquum Ministerium”, w którym ustanawia posługę katechety* (10 V 2021 r.), tekst polski, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.pdf (24.05.2021).

sprzeniewierzeniem się podstawowym – od początku obecnym zarówno w refleksji teologicznej, jak i w praktyce pastoralnej – wytycznym dotyczącym katechezy.

Zasadniczym celem prezentowanych w niniejszym opracowaniu badań jest identyfikacja zagadnień dotyczących formacji katechetów w ujęciu *Dyrektorium o katechizacji*, które zostało zatwierdzone przez papieża Franciszka 23 marca 2020 r. (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji). Problem główny podjętych analiz zawiera się w pytaniu: Jak w nowym dokumencie katechetycznym postrzega się formację katechetów? Odpowiedź na tak postawione pytanie wymaga rekonstrukcji tego, jakie kwestie związane z formacją katechetów są podejmowane w *Dyrektorium o katechizacji*, czym się charakteryzują, jakich wymiarów i sposobów realizacji dotyczą oraz jakie nadaje się im znaczenie. Za ważne uznano również odwołanie do *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* (Kongregacja ds. duchowieństwa, 1998) i *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce* (Konferencja Episkopatu Polski, 2001) oraz literatury przedmiotu. Odczytanie nowego dokumentu katechetycznego w tej perspektywie nie oznacza zestawienia treści zawartych w dokumentach katechetycznych i opracowaniach naukowych. Służy jedynie wzmocnieniu wniosków dotyczących formacji katechetów analizowanej z perspektywy *Dyrektorium o katechizacji*³.

W badaniach problematyki określonej w tytule niniejszego opracowania zastosowano metodę desk research, a więc analizę danych zastanych, z uwzględnieniem treści dokumentów katechetycznych, badań i publikacji. Przeanalizowano przede wszystkim *Dyrektorium o katechizacji* oraz *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* i ich interpretacje dokonywane przez współczesnych polskich katechetów (por. Czekalski R., 2012).

Analizując materiał źródłowy, próbowano znaleźć kluczowe tematy dotyczące formacji katechetów. Za *Dyrektorium o katechizacji* i innymi dokumentami katechetycznymi oraz literaturą przedmiotu wyodrębniono następujące kwestie: natura, cele, kryteria, wymiary i organizacja forma-

---

³ W tym miejscu warto przypomnieć, że polskie wydanie *Dyrektorium o katechizacji* przygotowane zostało przez wydawnictwo „Jedność”. Dokument podzielono na trzy części i dwanaście rozdziałów. Pierwsza część traktuje o roli katechezy w ewangelizacyjnej misji Kościoła. Druga część została poświęcona procesowi katechizacji. Trzecia dotyczy katechezy w kościołach partykularnych, realizowanej w różnych kontekstach społeczno-kulturowych. Wyakcentowano związek katechezy z ewangelizacją. Zwrócono też uwagę na katechezę kerygmatyczną. W tym kontekście prezentowane są szczegółowe kwestie dotyczące różnych aspektów katechezy Kościoła. Głębszą analizę tego zagadnienia przeprowadził Andrzej Kiciński w artykule *Rozwój Dyrektorium katechetycznych po Soborze Watykańskim II (1971–1997–2020)*, zwłaszcza na stronach 21–26 (Roczniki Teologiczne 2020, z. 11, s. 5–27).

cji katechetów. Zostaną one przedstawione w sposób syntetyczny. Zwróci się uwagę na te kwestie, które mogą inspirować osoby odpowiedzialne za formację katechetów w Polsce. Celowo pominięto genezę powstania i charakterystykę *Dyrektorium o katechizacji*, gdyż zagadnienie to zostało opracowane i przedstawione przez Andrzeja Kicińskiego w pierwszym opracowaniu na temat nowego dokumentu katechetycznego (Kiciński A., 2020).

Natura, cele i kryteria formacji katechetów

Jak wynika z analizy *Dyrektorium o katechizacji*, formacja katechetów w dobie intensywnych przemian społecznym i religijnym oraz pluralizmu kulturowego nabiera szczególnego znaczenia (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 110–113). Papieska Rada podkreśla, że „jakość duszpasterskich propozycji nieuchronnie zależy od osób, które wcielają je w życie” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 130) i to stwierdzenie powinno skłaniać wszystkie Kościoły partykularne do intensyfikacji działań w zakresie formacji. Słusznie nowy dokument przypomina podstawowe obowiązki osób odpowiedzialnych w Kościele za formację katechetów. Wyprowadza je z definicji formacji. Co charakterystyczne i zasługujące na uwagę, przez formację rozumie proces ustawiczny, „który – pod kierownictwem Ducha Świętego i w żywym łonie wspólnoty chrześcijańskiej – pomaga ochrzczoneму *ukształtować się*, to znaczy odkryć swoją najgłębszą tożsamość [...] – tożsamość dziecka Bożego pozostającego w głębokiej komunii z innymi braćmi” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 131). Już takie określenie oddaje powagę problemu. Prowadzi do wniosku, że formacja katechetów wiąże się wprost z tożsamością, powołaniem i posłannictwem każdego ochrzczonego. Ma nie tylko charakter naturalny, ale także nadprzyrodzony. Nie można ograniczyć jej tylko do kształcenia i doskonalenia zawodowego. Proces formacji – jak trafnie określa to *Dyrektorium o katechizacji* – „polega na *przeobrażeniu* osoby przez egzystencjalną interioryzację ewangelicznego przesłania tak, by oświeślało ono i ukierunkowywało jego życie i misję w Kościele” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 131). Co więcej, formacja „zachodzi w głębi duszy katechety, dotyka dogłębnie jego wolności”, dlatego „nie można jej sprowadzić jedynie do nauczania, napomnień moralnych czy opanowania technik duszpasterskich” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 131). Przywołane rozumienie jest charakterystyczne dla formacji chrześcijańskiej. Odróżnia formację katechetów od kształcenia i doskonalenia zawodowego. Nie pozwala ograniczać jej jedynie do przekazu wiedzy, intelektual-

nego, moralnego i społecznego rozwoju czy też do zdobywania odpowiednich kwalifikacji i kształtowania kompetencji. W praktyce formacja katechetów, mimo że korzysta z osiągnięć nauk humanistycznych i społecznych (w tym andragogiki) oraz zwraca uwagę na rozwijanie kompetencji, jest „przede wszystkim umiejętnym otwieraniem się na Ducha Bożego, który dzięki gotowości osób i [...] trosce wspólnoty, upodabnia ochrzczonych do Jezusa Chrystusa” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 113). W formacji katechetów chodzi bowiem o coś więcej niż tylko o holistyczny rozwój osoby, w tym kształtowanie określonych cech osobowości, które są niezbędne w pracy katechetycznej. Szczególne miejsce zajmuje odkrywanie obrazu Boga wpisanego w serce człowieka oraz podejmowanie współpracy z łaską Bożą w realizacji człowieczeństwa (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 131–132). Nie istnieje zatem formacja katechetów bez dowartościowania działania Ducha Świętego i współpracy człowieka z łaską Bożą. To z kolei wymaga dowartościowania – oprócz strategii pedagogicznych – modlitwy, sakramentów, wspólnoty Kościoła (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 131–134; por. Łabendowicz S., 2015, s. 47–56). Jedynie uwzględniając nadprzyrodzone środki, można realizować ukazany w *Dyrektorium katechetycznym* cel formacji katechetów. Jest nim, jak trafnie zauważa się w nowym dokumencie katechetycznym, „przede wszystkim uświadomienie katechetom, że jako ochrzczeni są prawdziwymi *misjonarzami*, tj. czynnymi podmiotami ewangelizacji i na tej podstawie zostali uprawnieni przez Kościół do *przekazywania* Ewangelii oraz *towarzyszenia i wychowania w wierze*” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 132; por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1998, nr 231; Nycz Ł., 2015, s. 93–100). Tak ukierunkowana formacja katechetów „pomaga [...] rozwijać umiejętności konieczne do przekazywania wiary i towarzyszenia braciom we wzrastaniu w wierze” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 132). Ponadto wiąże się z podstawowym celem katechezy, który ma wymiar chrystocentryczny. Zakłada bowiem działania katechetów ukierunkowane na ukazywanie centralnej roli Jezusa Chrystusa w historii zbawienia (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 132). Uzdalnianie katechetów do realizacji tak określonego celu katechezy wymaga dowartościowania wspólnoty Kościoła. Zawsze bowiem formacja katechetów ma wymiar eklezjalny (por. Konferencja Episkopatu Polski, 2001, nr 149–153). Stąd też słusznie *Dyrektorium o katechizacji* przypomina, że „wspólnota chrześcijańska jest [nie tylko] początkiem, miejscem i celem katechezy” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 133), ale także miejscem formacji katechetów, w której przyswajanie treści wiary i życie wiarą ogrywa kluczową rolę

(Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr. 133). Wspólnota chrześcijańska zaprasza kobiety i mężczyzn do głębszego poznania Chrystusa, nawrócenia serca, pójścia za Chrystusem, odkrywania swoich charyzmatów i zaangażowania się w głoszenie słowa Bożego (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 133; por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1998, nr 220–221, 231; Nycz Ł., 2015, s. 93–100). Odpowiedź na to zaproszenie dokonuje się m.in. w ramach formacji, która – jak zauważa *Dyrektorium o katechizacji* – jest działaniem systematycznym, ciągłym, harmonijnym, holistycznym, ukierunkowanym zarówno na rozwój intelektualny, osobowy i duchowy, jak i na pogłębianie osobistej relacji z Chrystusem i wspólnotą Kościoła (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 131). Jej realizacja w Kościołach partykularnych nie dokonuje się spontanicznie. Przeciwnie, wymaga respektowania kryteriów, które rzetelnie zostały przedstawione w *Dyrektorium o katechizacji* (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135).

Wśród najważniejszych kryteriów słusznie nowy dokument katechetyczny wymienia: duchowość misyjną i ewangelizacyjną, formację integralną, postawę towarzyszenia, spójność stylów formacji, perspektywę *docibilitas* i samokształcenia oraz dynamizm laboratorium w ramach zespołu (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 133). Za kluczowe w procesie formacji katechetów uznaje się działania ukierunkowane na kształtowanie cech i umiejętności typowych dla misjonarzy, którzy w oparciu o własne doświadczenie wiary, pełni ewangelizacyjnego zapału, potrafią w duchu otwartości towarzyszyć katechizowanym w spotkaniu z Chrystusem i w nawiązywaniu z Nim osobowej więzi czy też w rozwoju wiary (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). W tym kontekście *Dyrektorium o katechizacji* wskazuje na potrzebę uzdalniania katechetów nie tylko do przekazywania treści wiary (nauczania), ale także do realizacji funkcji wtajemniczenia i wychowania (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 113, 135). Chodzi tu o wspieranie katechetów w kształtowaniu tożsamości nauczyciela, wychowawcy i świadka wiary (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 1113; por. Konferencja Episkopatu Polski, 2001, nr 90–91; Mendyk M., 2007, s. 105–119). W związku z tym *Dyrektorium o katechizacji* podkreśla, że „formacja katechetów powinna czerpać inspirację z doświadczenia katechumenalnego, które charakteryzuje się m.in. właśnie taką całościową wizją chrześcijańskiego życia” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). Jednocześnie nowy dokument katechetyczny trafnie zauważa, że „Kościół ma obowiązek uczyć swoich katechetów sztuki towarzyszenia drugiemu człowiekowi, zarówno pro-

ponując doświadczenie *towarzyszenia*, dzięki któremu sami mogą rozwijać się jako uczniowie, jak i umożliwiając im *towarzyszenie braciom* i zachęcając ich do tego” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). Taka postawa wymaga odpowiednich cech osobowych oraz kompetencji pedagogicznych. Ma to na uwadze *Dyrektorium o katechizacji*, wskazując na kształtowanie w katechetach takich cech, jak pełna pokory gotowość na przyjmowanie trudnych pytań i mierzenie się z różnymi sytuacjami życiowymi, współczucie, poszanowanie wolności drugiego człowieka, bezwarunkowa akceptacja katechizowanych, bezinteresowność, otwartość, umiejętność słuchania i wyjaśniania słowa Bożego w odniesieniu do konkretnych problemów katechizowanych (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). W tym kontekście nowy dokument o katechizacji przypomina, że należy tak formować katechetów, aby byli gotowi „podążać obok innych, słuchać ich i wyjaśniać im Pismo (por. Łk 24,13-35; Dz 8,26-39), nie wytyczając sobie z góry trasy, nie licząc na to, że zobaczą owoce i nie zatrzymując ich dla siebie” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). Służą temu spójne działania formacyjne, w których dowartościowuje się zarówno propozycje pedagogiki, jak i katechetyki. Chodzi tu zwłaszcza o wspieranie katechetów w nabywaniu zarówno kompetencji merytorycznych (teologicznych) i katechetycznych, jak też pedagogicznych. Dokonuje się to m.in. wtedy, gdy ma miejsce formowanie *docibilitas*. Postawa ta wyraża się w uległości wobec łaski, życia i ludzi. *Docibilitas* znajduje wyraz m.in. „w pogodnym i pozytywnym nastawieniu do rzeczywistości” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). Dzięki takiej postawie katecheci potrafią nie tylko właściwie uczyć, ale także umiejętnie wychowywać i towarzyszyć katechizowanym w holistycznym rozwoju. Co więcej, sami troszczą się o swój własny holistyczny rozwój, w tym także angażują w różne formy samokształcenia. Takie założenie jest prawidłowe i niepodważalne, zgodne z teoriami współczesnej katechetyki i andragogiki (por. np. Alberich E., 2003; Korgul M., 1996, s. 101–114; Zellma A., 2013). Ma ponadto istotne znaczenie w formacji katechetów. Bez wątpienia, „tym, co uzdalnia katechetę do przyswojenia sobie metody formacji i zastosowania jej do siebie i do własnej posługi w Kościele, jest gotowość do samokształcenia”, na którą zwraca uwagę *Dyrektorium o katechizacji* (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). Chodzi o to, by katecheta postrzegał siebie jako kogoś zawsze w trakcie formacji, był otwarty na nowość Ducha oraz zaangażował się we własne życie wiarą i ciągle zabiegał o rozwój umiejętności niezbędnych w pracy katechetycznej (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135). Spełnienie tego kryterium w formacji katechetów wymaga współpracy w zespole katechetów.

Ożywanie treści wiary oraz rozwijanie umiejętności niezbędnych w dziele ewangelizacji i katechizacji nie jest możliwe bez współdziałania w zespole katechetów. To właśnie zespół katechetów, jak jest to podkreślone w analizowanym dokumencie, sprzyja zdobywaniu nowych doświadczeń i uczeniu się od innych. Motywuje też do większego zaangażowania zarówno w pracę katechetyczną, jak też w rozwój osobowy i duchowy. Bez wątpienia zespół katechetów, złożony z osób duchownych i świeckich, które podążają drogą wiary i dzielą się doświadczeniem chrześcijańskim, sprzyja kształtowaniu tożsamości, wzrastaniu w powołaniu oraz umacnianiu w realizacji posłannictwa katechetycznego i ewangelizacyjnego (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 134; por. Alberich E., 2003, s. 299–312).

Powyższe stwierdzenia prowadzą do wniosku, że przedstawione w *Dyrektorium o katechizacji* kwestie dotyczące natury, celu i kryteriów formacji nawiązują do tego, co zostało ukazane w posoborowych dokumentach poświęconych katechezie, zwłaszcza w *Dyrektorium o katechizacji* oraz *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* (Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1998; Konferencja Episkopatu Polski, 2001). Widoczne są przy tym nowe akcenty dotyczące np. spójności stylów formacji, *docibilitas* i samokształcenia. Za novum uznać należy kwestie związane z towarzyszeniem katechizowanemu. Sposób prezentowania tej problematyki można potraktować jako odpowiedź na „znaki czasu”. Towarzystwo – jako wspieranie wychowanka w jego holistycznym rozwoju – jest typowe dla współczesnych koncepcji wychowania, w których zwraca się uwagę na godność osoby, jej podmiotowość i aktywność własną. Dobrze zatem, że *Dyrektorium o katechizacji* za ważne uznaje kształtowanie wśród katechetów postawy towarzyszenia. Po raz kolejny można dojść do wniosku, że w analizowanym dokumencie katechetycznym znajdują się nowe akcenty treściowe, które powinny inspirować nową jakość wstępnej (podstawowej) i ciągłej (permanentnej) formacji katechetów w Kościołach partykularnych.

Wymiary formacji katechetów

Charakterystycznym rysem opisanych w *Dyrektorium o katechizacji* wymiarów formacji katechetów jest skoncentrowanie się na rozwijaniu umiejętności bycia (w tym bycia z innymi osobami – w relacjach interpersonalnych), pogłębianiu wiedzy katechety oraz kształtowaniu umiejętności działania (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 136). Wymiary te od dawna są obecne w formacji katechetów. Zwracano na nie uwagę m.in. w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*, *Dyrektorium*

katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce i w literaturze przedmiotu (por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1998, nr 238; Konferencja Episkopatu Polski, 2001, nr 155–156).

Nowy dokument katechetyczny przypomina, że „formacja powinna pomagać katechecie w dojrzewaniu – jako osobie, jako wierzącemu i jako apostołowi” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 136). Od katechety wymaga się również zdolności do bycia w relacji z innymi osobami. Zdolność ta znajduje wyraz w umiejętności nawiązywania i podtrzymywania relacji i dialogu, a więc cech i właściwości osobowych, które wprost wiążą się z wielokrotnie akcentowanym w *Dyrektorium o katechizacji* towarzyszeniem katechizowanym (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 139). Dzięki odpowiednim działaniom formacyjnym katecheta rozwija w sobie zdolność do bycia w relacji z innymi osobami, w tym do nawiązywania autentycznych, opartych na poszanowaniu każdego katechizowanego i jego świata wartości, kontaktów interpersonalnych (Chałupniak R., 2015, s. 57–68). Dlatego też za ważne uznaje się przygotowanie katechetów do dawania świadectwa wiary i bycia strażnikiem pamięci o Bogu (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr. 139). Służy temu formacja ukierunkowana na wspieranie katechetów w rozwoju ludzkim i chrześcijańskim oraz w dążeniu do świętości. Katecheta zobowiązany jest bowiem do ciągłego rozwoju emocjonalnego, duchowego, moralnego i społecznego. Ma rozwijać w sobie równowagę uczuciową, krytycyzm, szacunek dla drugiej osoby i jej sumienia, wewnętrzną spójność i wolność, wiarygodność przepowiadania ewangelicznego. Na te kwestie zwracano również uwagę w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* oraz w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*. Jako novum mamy tu wyraźne powiązanie „być” (w tym „umiejętności bycia z”) z kształtowaniem świadomości misyjnej (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 139) i wolną od jakiegokolwiek manipulacji służbą braterską (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 142). Formacja, jak trafnie zauważa *Dyrektorium o katechizacji*, ma służyć duchowości katechety, która znajduje wyraz w świadectwie życia, w misyjnej działalności, w relacjach międzyludzkich, w komunikacji interpersonalnej oraz w zdolności budowania wspólnoty eklezjalnej (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 139).

Wymiar „wiedzy” dotyczy troski o „podwójną wierność: orędziu i osobie w jej kontekście społecznym” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 136). Obejmuje formację biblijno-teologiczną oraz znajomość człowieka i kontekstu społecznego” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 143). Słusznie *Dyrektorium o katechizacji*

zwraca uwagę na potrzebę rzetelnego poznania treści wiary zawartych w Piśmie Świętym, *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, katechizmach Kościołów partykularnych i dokumentach Nauczycielskiego Urzędu Kościoła oraz podstawowych elementów Kościoła dotyczących głoszenia Ewangelii i katechezy (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 143). W tym kontekście, adekwatnie do obecnej sytuacji społecznej, kulturowej i religijnej, przypomina się o potrzebie zdobywania i utrwalania przez katechetów ogólnej wiedzy na temat treści wiary i praktyk religijnych różnych tradycji eklesjalnych oraz Kościołów i wspólnot chrześcijańskich, a także innych religii (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 144). Oznacza to, że w formacji katechetów należy dowartościować kwestie ekumeniczne. Takie założenie zasługuje na szczególne podkreślenie. Katecheci konfrontowani z pluralizmem religijnym potrzebują odpowiednich kompetencji do prowadzenia autentycznego dialogu (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 144; por. Misiaszek K., 2020). Dobrze zatem, że ta kwestia została wyraźnie podjęta w *Dyrektorium o katechizacji*. Jest istotna w holistycznej formacji katechetów i w realizacji założeń katechezy integralnej (por. Zellma A., 2019, s. 117–128). Co więcej, wiąże się z potrzebą poznawania adresatów ewangelizacji i katechezy oraz kontekstu społeczno-kulturowego. Do zadań formacji w tym obszarze należy rozwijanie wśród katechetów umiejętności przepowiadania słowa Bożego, nauczania, wychowania i towarzyszenia katechizowanym z uwzględnieniem zarówno zasad teologicznych, jak i katechetycznych, a także psychologii, socjologii, pedagogiki i nauki o komunikacji społecznej (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 146; por. Szpet J., 2010, s. 3–15). To z kolei, jak odpowiednio akcentuje *Dyrektorium o katechizacji*, wymaga respektowania zasady wierności Bogu i człowiekowi (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 146) oraz poszanowania autonomii nauk czy też rozeznania i oceny różnych teorii psychologicznych, socjologicznych i pedagogicznych (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 147). Korzystając z osiągnięć nauk humanistycznych i społecznych, w formacji katechetów należy zawsze mieć na uwadze perspektywę wiary i chrześcijańską antropologię (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 147). Takie stanowisko *Dyrektorium o katechizacji* jest merytorycznie uzasadnione. Wynika wprost z zasady wierności Bogu i człowiekowi oraz autonomii nauk. Ma też istotne znaczenie praktyczne. Określa kierunek i jakość podejmowanych działań w zakresie formacji katechetów w Kościołach partykularnych. Dobrze zatem, że zostało wyakcentowane w analizowanym dokumencie katechetycznym. Za godne uwagi uznać należy również dowartościowanie w formacji katechetów nauk o komunikacji

społecznej (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 146, 359–360). Współcześnie środki komunikacji społecznej, w tym Internet i telefonia komórkowa, odgrywają ważną rolę w życiu każdego człowieka, zwłaszcza młodego. W znacznym stopniu kreują jego świat wartości i sposób postrzegania innych, w tym także katechetów (por. Chałupniak R., 2018, s. 95–104). Za pomocą technicznych środków komunikacji społecznej dokonuje się proces wytwarzania, przekształcania i przekazywania informacji między jednostkami, grupami i organizacjami społecznymi, mającymi na celu kształtowanie lub modyfikację czy też zmianę wiedzy, postaw i zachowań (por. Chmielewski M., 2018, s. 127–148).

Z powyższymi wymiarami formacji katechetów łączy się „umiejętności działania” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 148–149). *Dyrektorium o katechizacji* należycie przypomina o tym, tj. zwraca uwagę na formację pedagogiczną i metodyczną, która służy rozwijaniu umiejętności działania przez kształtowanie kompetencji wychowawczych i komunikacyjnych (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 148). Ponadto przypomina, że „katecheta jest wychowawcą, który ułatwi dojrzewanie wiary, jakie katechumen lub katechizowany realizuje z pomocą Ducha Świętego” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 148; por. Panuś T., 2010, s. 252–265; Stala J., 2011, s. 161–170). Stąd też w formacji katechetów należy szanować oryginalną pedagogię wiary (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 148), wspomagając przy tym każdą osobę w nabywaniu zdolności okazywania szacunku wobec rozmówców. Niemniej istotną rolę odgrywa również wspieranie katechetów w zrozumieniu i akceptacji faktu, że każda osoba jest „aktywnym podmiotem, w którym w sposób dynamiczny działa łaska Boża” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 148). Co ważne, katecheta potrzebuje wsparcia w nabywaniu umiejętności bycia autentycznym świadkiem wiary i kreatywnym nauczycielem oraz mądrym, odpowiedzialnym, cierpliwym, oddanym, otwartym wychowawcą, który jest zdolny do budowania dojrzałych relacji z innymi i animowania grupy (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 148). Tak więc w formacji pedagogicznej i metodycznej – jak słusznie podkreśla *Dyrektorium o katechizacji* – należy dowartościować wyżej wymienione kwestie. Nie są one nowe. Wielokrotnie były podejmowane w dokumentach katechetycznych i literaturze przedmiotu (por. np. Czekański R., 2012). W *Dyrektorium o katechizacji* ukazano je w perspektywie nowych wyzwań społecznych i kulturowych. Wskazano przy tym na potrzebę uczenia katechetów realistycznych planów działania oraz kreatywnego korzystania z nowoczesnych środków komunikacji społecznej (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji,

2020, nr 149). Takie ujęcie jest właściwe. Odpowiada współczesnym wyzwaniom i potrzebom pastoralnym Kościoła, także w Polsce. Znajduje potwierdzenie zarówno w katechetycznych dokumentach Kościoła katolickiego, jak też w badaniach socjologicznych i katechetycznych (por. np. Konferencja Episkopatu Polski, 2001; Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1998; Jedynak W., 2018, s. 207–228; Simiński Ł., 2020).

Przedstawione w *Dyrektorium o katechizacji* wymiary formacji katechetów są wieloaspektowe i komplementarne. Obejmują wszystkie aspekty tożsamości, powołania i posłannictwa katechetów świeckich i duchownych. Są odpowiedzią na potrzeby wspólnoty Kościoła, jak i na wyzwania współczesności. Wymagają ukonkretnienia w Kościołach partykularnych. Potrzebna jest odpowiednia konceptualizacja strategii działania w zakresie formacji katechetów w diecezjach i parafiach.

Organizacja formacji katechetów

W związku z powyższymi kwestiami *Dyrektorium o katechizacji* wielokrotnie zwraca uwagę na aspekty organizacyjne formacji katechetów. Słusznie przypomina, że wspólnota Kościoła jest podstawowym miejscem, w którym osoba poznaje Boga, nawiązuje z Nim osobistą relację, doświadcza miłosierdzia Bożego i siły wiary oraz odkrywa powołanie do bycia katechetą (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 133). W tym kontekście *Dyrektorium o katechizacji* zwraca uwagę, że pierwszym odpowiedzialnym za organizację katechezy w diecezji jest biskup, który został powołany do głoszenia Ewangelii słowem i świadectwem własnego życia (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 114). Do jego zadań należy aktywny udział zarówno w przygotowaniu całościowego, zgodnego z zasadami i normami Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu, programu formacji katechetów w diecezji, jak też w jego realizacji. Wypełniając to zadanie, biskup diecezjalny przede wszystkim współpracuje z pracownikami referatu kurii diecezjalnej, którym powierzył sprawy katechizacji w diecezji i kapłanami zaangażowanymi w formację katechetów (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 114). Nie powinien jednak ograniczać się tylko do tego rodzaju zaangażowania w formację katechetów. *Dyrektorium o katechizacji* zaleca, aby biskup korzystał z pomocy ekspertów w zakresie teologii, katechetyki i innych nauk (m.in. nauk humanistycznych) oraz współpracował z pracownikami ośrodków formacji i badań katechetycznych (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 114).

W *Dyrektorium o katechizacji* zwraca się także uwagę na potrzebę formacji katechetycznej kandydatów do święceń kapłańskich i stałego diakonatu, do których odnoszą się wszystkie wyżej analizowane kwestie. Za istotną uznaje się również troskę księży proboszczów o promocję posługi katechetycznej i wspieranie katechetów w permanentnej formacji (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 116). Konsekwentnie zaleca się formację w małych grupach kandydatów do posługi ewangelizacyjnej i katechetycznej (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 134, 150). Zalecenie to zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ jest ważne w pogłębianiu osobistej więzi z Bogiem, wzbogacaniu doświadczeń oraz rozwijaniu kompetencji wychowawczych i interpersonalnych. Sprzyja otwieraniu katechetów na drugiego człowieka oraz rozumieniu jego sytuacji egzystencjalnej. Może stanowić punkt wyjścia w realistycznym, a zarazem kreatywnym planowaniu działań ewangelizacyjnych i katechetycznych.

Mając na uwadze powyższe, za cenne uznać należy propozycje dotyczące formacji w zespołach katechetów. Słusznie *Dyrektorium o katechizacji* przypomina, że formacja w grupie sprzyja dojrzywaniu tożsamości katechety. Dzięki niej katecheta sam ciągle podlega ewangelizacji i umacnia się w powołaniu. W zespole katecheta uczy się rozeznawać i oceniać wyzwania pastoralne (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 134). Co więcej, zdobywa konkretne przygotowanie do realizacji zadań ewangelizacyjnych i katechetycznych (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 134). Formacja w zespołach nie wystarczy. Potrzebne są również odpowiednie ośrodki podstawowej formacji katechetów: o charakterze parafialnym, międzyparafialnym lub diecezjalnym (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 154). Zgodnie z zaleceniami *Dyrektorium o katechizacji* odpowiadają one za systematyczną, całościową, merytoryczną i metodyczną formację katechetów. W ośrodkach tych należy organizować zajęcia ze specjalistami od formacji, „cechującymi się wysoką wrażliwością i doświadczeniem duszpasterskim” (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 154), którzy oprócz przekazywania wiedzy teoretycznej, będą również troszczyć się o wymianę doświadczeń katechetów (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 154). Takie propozycje, chociaż ogólne, są trafne. Podkreślmy zatem raz jeszcze, że słusznie *Dyrektorium o katechizacji* wskazuje na potrzebę powiązania strony organizacyjnej z jakością formacji katechetów. Świadczy to o rzetelnym, realistycznym i wielowymiarowym podejściu do formacji katechetów.

Chcąc właściwie przygotować katechetów do posługi ewangelizacyjnej i katechetycznej, należy – zgodnie z zaleceniami *Dyrektorium o katechizacji*

– zatroszczyć się również o funkcjonowanie diecezjalnych, międzydiecezjalnych i krajowych ośrodków specjalizacji dla osób odpowiedzialnych za katechezę i animatorów grup parafialnych. Służy temu m.in. kształcenie specjalistów w dziedzinie katechezy. Z ich wiedzy, kompetencji, doświadczenia mogą skorzystać ośrodki formacyjne dla katechetów (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 156).

Niewątpliwie wszystkie propozycje *Dyrektorium o katechizacji* w zakresie organizacji formacji katechetów uwzględniają podstawowe wymogi w tym zakresie i mają charakter ogólny. Konieczne jest zatem uszczegółowienie prezentowanych treści na poziomie Kościołów partykularnych. Nie nawiązują one bowiem bezpośrednio do przygotowania nauczycieli religii w szkole. Tej ostatniej kwestii *Dyrektorium o katechizacji* poświęca niewiele uwagi (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 313–318). Wynika to z podstawowego założenia, które uwidacznia się w wielu miejscach *Dyrektorium o katechizacji*. Dokument zakłada, że katecheza ma mieć charakter ewangelizacyjny i być elementem ewangelizacji. Co ważne, wyakcentowanie formacji katechetów zaangażowanych przede wszystkim we wspólnotach parafialnych świadczy o konsekwencji w przyjętej koncepcji katechezy oraz spójności poszczególnych propozycji. Może stanowić punkt wyjścia do formułowania założeń dotyczących formacji nauczycieli religii, którzy na mocy otrzymanej misji kanonicznej są również posłani przez wspólnotę Kościoła do środowiska szkolnego. Ich zadaniem jest nie tylko nauczanie, ale także dawanie świadectwa wiary, wychowywanie i towarzyszenie uczniom w poszukiwaniu sensu życia, odkrywaniu wartości, nawiązywaniu więzi z Chrystusem i odnajdywaniu swojego miejsca we wspólnocie Kościoła.

Zakończenie

Zawarte w *Dyrektorium o katechizacji* treści dotyczące formacji katechetów wskazują zarówno na wierność dotychczasowym ustaleniom, jak też wprowadzają nowe komponenty merytoryczne, metodyczne i organizacyjne. Zmiany pogłębiające lub wartościujące dotychczasowe ustalenia są zasadne, ponieważ zmienia się kontekst społeczny i kulturowy oraz rozumienie szczegółowych kwestii dotyczących wymiarów i organizacji formacji katechetów. Również zasady działania w zakresie formacji katechetów, chociaż opierają się na wierności Bogu i człowiekowi, to jednak uwzględniają nowe osiągnięcia nauk humanistycznych i społecznych, np. nauk o komunikacji społecznej.

Inspiracje dotyczące formacji katechetów, zawarte w *Dyrektorium o katechizacji*, sytuują się między tradycją a współczesnością. Bazują na wielokrotnie przywoływanym w dokumentach katechetycznych rozumieniu natury, celów i kryteriów formacji katechetów. *Dyrektorium o katechizacji* słusznie dostrzega potrzebę nowego spojrzenia i nowych akcentów zarówno co do wymiarów formacji katechetów, jak i jej organizacji. Za istotne uznaje bowiem działanie na rzecz wszechstronnej formacji katechetów, realizowanej w zespołach, opartej na osobistym doświadczeniu wiary, przygotowującej do działań ewangelizacyjnych i katechetycznych w różnych kontekstach społecznych i kulturowych.

Wszystkie propozycje *Dyrektorium o katechizacji* tworzą fundament do wypracowania krajowych dyrektorium katechetycznych i o formacji katechetów. Realizacje tego postulatu wymagają podjęcia dyskusji z udziałem różnych podmiotów zaangażowanych w formację katechetów. Cenne wydaje się również zaangażowanie socjologów, psychologów i pedagogów. Na przykład w Polsce warto byłoby zorganizować ogólnopolską debatę na temat formacji katechetów. Niemniej istotne wydaje się powołanie zespołu eksperckiego do spraw opracowania nowego, krajowego dyrektorium o katechizacji czy też dyrektorium o formacji katechetów w Polsce. Potrzebna jest przy tym twórcza współpraca Komisji Wychowania Konferencji Episkopatu Polski nie tylko z katechetykami i dyrektorami referatów katechetycznych, ale także z katechetami. Pozwoliłoby to zidentyfikować aktualne problemy i odwołać się do doświadczeń polskich katechetów. Na tej podstawie można wypracować rzetelne, realistyczne, adekwatne do potrzeb pastoralnych strategie działania w zakresie formacji katechetów.

BIBLIOGRAFIA

- Alberich Emilio, 2003, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa.
- Chałupniak Radosław, 2015, *Kompetencje katechety w zakresie komunikacji interpersonalnej*, Zeszyty Formacji Katechetów, nr 4, s. 57–68.
- Chałupniak Radosław, 2018, *Katecheta w zwierciadle wirtualnego świata*, Zeszyty Formacji Katechetów, nr 1, s. 95–104.
- Chmielewski Mirosław, 2018, *Nowe media – nowe wyzwania wychowawcze dla katechezy*, Roczniki Teologiczne, z. 11, s. 127–148.
- Czekalski Ryszard, 2012, *Bibliografia katechetyczna 2001–2010*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Franciszek papież, 2021, *List Apostolski w formie „Motu Proprio” „Antiquum Ministerium” w którym ustanawia postugę katechety* (10.05.2021 r.), tekst polski, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.pdf (24.05.2021).

- Kiciński Andrzej, 2020, *Rozwój Dyrektoratów katechetycznych po Soborze Watykańskim II (1971–1997–2020)*, Roczniki Teologiczne, z. 11, s. 5–27.
- Kiciński Andrzej, 2005, *Współczesna formacja katechetów*, Roczniki Teologiczne, z. 6, s. 109–125.
- Konferencja Episkopatu Polski, 2001, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, WAM, Kraków.
- Kongregacja do spraw Duchowieństwa, 1998, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15.08.1997 r.), tekst polski, Pallottinum, Poznań.
- Korgul Marek, 1996, *Etapy formacji katechetów w dzisiejszym Kościele na przykładzie Dolnego Śląska*, Wrocławski Przegląd Teologiczny, nr 1, s. 101–114.
- Łabendowicz Stanisław, 1997, *Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II*, Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz.
- Łabendowicz Stanisław, 2015, *Formacja katechetów na współczesne czasy*, Zeszyty Formacji Katechetów, nr 4, s. 47–56.
- Mendyk Marek, 2007, *Katecheta – nauczyciel, wychowawca, świadek. Jego misja w warunkach nowej ewangelizacji*, Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne, nr 1, s. 105–119.
- Misiaszek Kazimierz, 2006, *Jaka formacja katechetów?* Katecheta, nr 12, s. 62–65.
- Nycz Łukasz, 2015, *Wskazania do formacji katechetów w świetle adhortacji apostolskiej „Evangelii Gaudium” papieża Franciszka*, Zeszyty Formacji Katechetów, nr 3, s. 93–100.
- Panuś Tadeusz, 2010, *Formacja nauczycieli religii katolickiej w Polsce*, Studia Katechetyczne, nr 7, s. 252–265.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, *Dyrektorium o katechizacji*, (23.03.2020 r.), tekst polski, Jedność, Kielce.
- Simiński Łukasz, 2020, *Tożsamość i kompetencje katechetów. Studium katechetyczne w świetle badań katechetów diecezji pelplińskiej*, rozprawa doktorska, komputeropis, Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin.
- Stala Józef, 2011, *Umiejętności działania nauczyciela religii i katechety*, Rocznik Teologii Katolickiej, t. 10, s. 161–170.
- Szpet Jan, 2010, *Formacja katechetów w Polsce*, Katecheta, nr 10, s. 3–15.
- Zellma Anna, 2013, *Profesjonalny rozwój nauczyciela religii*, Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn.
- Zellma Anna, 2019, *Formacja ekumeniczna nauczycieli religii w naukowym dyskursie polskich katechetyków*, Studia Oecumenica, nr 19, s. 117–128.